



МБДОУ «ЦРР- «детский сад № 3 «Уруйэчээн»
678230 Республика Саха (Якутия), МР «Верхневиллоуыйский улус (район)»
с Верхневиллоуыйск.

«Тыл оонньуута» дидактическай оонньуулар

Воспитатель: Николаева Прасковья Васильевна

Тыл – киһи айбыт биир эриэккэс кэстүүтэ. Саха омук тыла баай, кэрэ, хомоҕой. Киһи төрөөбүт тылын диринник билэр да, соччонон кинини ытыктыыр.

Тылы –өһү оҕо эрдэхтэн чочуйар наада. Оонньуу оҕо саамай таптыыр, үлүһүйэр дьарыга буолар. Оҕо тылын – өһүн сайыннарарга тыл оонньуутун суолтата олус улахан. «Тыл оонньуута» дидактической оонньуулар пособия 5-7 саастаах саастаах оҕолорго, иитээччилэргэ, төрөспүттэргэ анаан оноһуллунна.

Тыл оонньуулар оҕо тылын саппааһа, айар, толкуйдуур, ситимнээн кэпсиир, ойуулаан-дьүһүннээн, уобарастаан өйдүүр дьобура сайдарыгар, элбэҕи билэригэр, айарыгар олус наадалаах уонна тирэх буолар. Оҕо булугас өйүн эрчийэн, тыл баайын баһылаан төрөөбүт тылын үйэтитэр, сахалыы тыынныыр, баай тыллаах дьон буолалларыгар көмөлөһөр. Оҕону кыра сааһыттан эрчийдэххэ, үөрэттэххэ туһунан толкуйдаах, сайдыылаах, билиилээх буола улаатар. Итиннэ тыл оонньуута улахан олугу уурар.

«Тыл оонньуутун» сүрүн сыала-соруга: оҕо тылын-өһүн сайыннарыы; оҕо онорон көрөр, толкуйдуур, өйгө хатыыр дьобурун, болҕомтотун сайыннарыы буолар.

Тыл оонньуутун анал дьайымалга, улахан киһи оҕону кытта бииргэ дьайымалыгар ситимнээн күннэтэ тутуннааха оҕо билиитэ ханыыр, сайдан иһэр, тылын саппааһа байар.

Ол курдук тыл саппааһын байытыыга, дорбоону чуолкайдык санарарга, тылы сүһүөххэ сөпкө араарарга, толкуйдуур дьобуру сайыннарарга тыл оонньууларын ытыахха сөп. Ону таһынан тыл оонньуутугар сөптөөх остуол оонньууларын, ребустары, чайнвордтары, кроссвордтары оҕо олус сэнээрэр уонна интэриэһиргиир.

«Билбэтчэйгэ көмөлөс»

Сыала: 2-3 сүһүөхтээх тыллары буларга, сүһүөҕү сөпкө араарарга эрчийии.

Оонньуу барыта: Билбэтчэйгэ Билэчэй оонньуур арааһын биэрбит уонна 2-3 сүһүөхтээх оонньуурдары наардаан уурталаа диэн сорудах биэрбит. Ону Билбэтчэй тылы сүһүөххэ кыайан араарбат эбит, ол иһин эһигини көмөлөһөргө ыңыраар. Оонньуурдартан икки уонна үс сүһүөхтээх оонньуурдары наардаан талан булуу. Холобур, чыычаах, чоппууска, кубик, барабаан, кутуйах, ээ, бөрө...

«Болҕойон көр уонна эппиэттээ»

Сыала: Схема көмөтүнэн тылы сүһүөххэ арааран була үөрэнии.

Оонньуу барыта: иитээччи карточка онорор. Холобур, 1 дьэдьэн, 2 дьэдьэн, 3 дьэдьэн, 4 дьэдьэн ойуулаах карточкалар. Иитээччи оболорго карточканы көрдөрдөбүнэ, карточкаҕа ойууламмыт ойуунан оччо сүһүөхтээх тылы булуохтаах. Сөпкө эппит оҕоҕо фишка бэриллэр.

«Түргэнник эт»

Сыала: Дьыл кэминэн таннар танас арааһын тыл көмөтүнэн ааттыылларын ситиһии, булугас буолууну сайыннарыы.

Оонньуу барыта: Иитээччи группа оҕотун түөрт бөлөххө арааран, дьыл түөрт кэмигэр таннар танаһы сөпкө уонна элбэҕи буларга куоталаһыннарар. Холобур, кыһынны танас....., сааскы танас....., сайынны танас, күһүңнү танас....

«Төһө билэбин?»

Сыала: Киһи этин-сиинин чааһын туһунан билиилэрин-көрүүлэрин чингэтии.

Оонньуу барыыта: Иитээччи бэйэтигэр илиитинэн ыйан киһи чаастарын көрдөрөр. Сөпкө эпит оҕо фишка ылар. Холобур, төбө, буут, сарын, түөс, самыы, моой, тобук, тоноҕос, ис, сис уо.д.а.

«Аптаах тыл»

Сыала: Күннэтэ туттулар аптаах тыллары билиилэрин чингэтии. Толкуйдуур дьобуру сайыннарыы.

Оонньуу барыыта: Икки оҕо тахсан төлөпүнүнэн кэпсэтэллэр. Кэпсэтиигэ аптаах тыллары тутта сатыахтаахтар. Ким элбэх аптаах тылы туттан кэпсэпит фишка ылар.

«Тэй, тэй мээчик»

Сыала: Предметтэри бөлөхтүүргэ эрчийии, билиини чингэтии, болҕомтону сайыннарыы.

Оонньуу барыыта: Иитээччи мээчиги хаста эрэ тэйитэр. Онно оҕо болҕомтотун ууруохтаах. Холобур, мээчиги биэстэ тэйитэр уонна араас темаҕа предмети ааттыыр. Холобур, дьиэ сүөһүтэ – ынах, оҕус, сылгы, сибиинньэ, ыт. Иитээччи мээчиги хаста тэйитэр да оччо тылы этэн бөлөхтүөхтээхтэр.

Тылы сүһүөххэ араарыыга оонньуулар

Сыала: 1-2 сүһүөхтээх тыллары араара үөрэнэргэ эрчийии.

Оонньуу барыыта: Оҕолор ойуур устун айанныыллар. Оонньууга 4-5 оҕо кыттыан сөп. 1-2 сүһүөхтээх кыыллары ааттыырга куоталаһаллар. Хас

биирдии оҕоҕо төгүрүк быһыылаах олбохтор бэриллэллэр. Ол олбоҕу ууран баран оҕо этиллибит сүһүөхтэн турар кыыллары ааттыахтаахтар. Ыйылыбыт бэлиэбэ хааман тийиэххэ дылы ким урут тийбит ол кыайыылаах.

«Булугас өй»

Сыала: Предмет дьүһүнүн дьүөрэлээһин, толкуйдуур дьобуру сайыннарыы.

Оонньуу барыыта: Оҕолор төгүрүччү олороллор, бэйэ-бэйэлэригэр палочка бэрсэн иһэллэр. Палочкалаах оҕо этэр «манган» уонна аттыгар олорор оҕоҕо палочканы биэрэр. Палочканы ылбыт оҕо этиэхтээх «куобах». Биир дьүһүнү этэн баран аттыгар олорор оҕоҕо палочканы биэрэр. Сатаан тыл толкуйдаабатаҕына бары тэннэ ахсаан ааҕаллар: биир, икки, үс! Толкуйдаабатах оҕо оонньууттан туоруур.

«Алыптаах дорҕоон хонууга»

Лото

Сыала: Дорҕоон буукубатын билиигэ билиини чингэтии.

Оонньуу барыыта: Оонньууга 4-6 оҕо кыттыан сөп. Иитээччи хас биирдии оҕоҕо биирдии дорҕоон буукубалара ойууламмыт карточкалары түнэтэр. Остуолга оҕолор иннилэригэр төгүрүк быһыылаах фишкалар сыталлар, иитээччи мөһөөччүктэн буукубалары таһаарар уонна буукубаны этэр, ол ааттабыт буукубата карточкаҕа баар буоллаҕына фишканы ууран иһэллэр. Бу оонньуу оҕо буукубаны билэ үөрэнэригэр олус туһалаах.

Дорџоону билингэ, чуолкайдык сангарарга оонньуулар

«Ким элбэх тылы буларый?»

Сыала: Дорџооннору арааран истэргэ үөрэтии, истэр, толкуйдуур дьоџуру сайыннарыы.

Оонньуу барыта: Иитээччи оџолорго ойуу көрдөрөр. Ол ойуу ханнык дорџоонтон саџаланарын быһаараллар уонна ол дорџоонтон саџаланар тыллары булууга куоталаһаллар. Ким элбэх тылы эппит ол кыайыылаах буолар. Холобур, иитээччи саппыкы ойуутун көрдөрөр. Оџолор «С» дорџоонтон саџаланар диэн быһаараллар уо тылары толкуйдуулар. С – соттор, сибэкки, сибиинньэ, сиэркилэ, суумка, саас, сулус....

Оонньуу иккис көрүнгэ: Кубикка буукубалары сыһыарыахха сөп уонна кубигы бырахтахха хайа буукубаџа түһэр да ол буукубаттан саџаланар тыллары булууга куоталаһыахха сөп.

«Барабааны эргит»

Сыала: Дорџооннору арааран истэргэ, буукубаны билэргэ үөрэтии, истэр, толкуйдуур дьоџуру сайыннарыы.

Оонньуу барыта: Остуолга барабаан турар ону тахсан оџо барабааны эргитэр, барабаан стрелката ханнык буукубаџа эбэтэр ойууга түбэспитинэн онтон саџаланар тыллары булууга куоталаһаллар.